

พุทธวิธีการบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21^{*}

BUDDHIST METHODS OF EDUCATIONAL ADMINISTRATION IN THE 21ST CENTURY

วรินทร์ธรา ภัคัมพาพันธ์, พระราชวชิรเมธี และ พระมหาอุดร อุตตโร

Warinthara Pakumpapan, Phraratvachiramethee and Phramaha Udorn Uttaro

วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Nakhon Sawan Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: warinthara2524@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอแนวคิดพุทธวิธีการบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้เกิดการรับรู้และตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการบริหารการศึกษาในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การบริหารถือว่าเป็นศาสตร์หนึ่งที่มีองค์ประกอบในด้านความรู้ หลักการ และกฎเกณฑ์ที่นำมาจากศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ในหลักการบริหาร แล้วนำไปสู่การปฏิบัติจริง การบริหารจะประสบความสำเร็จได้นั้นจึงขึ้นอยู่กับความสามารถประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารหรือผู้นำองค์กรในการประยุกต์แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารไปสู่การปฏิบัติจริงได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ ในการบริหารการศึกษานอกจากจะอาศัยหลักการ แนวคิดและทฤษฎีการบริหารตามศาสตร์สมัยใหม่แล้ว ยังต้องอาศัยการประยุกต์ใช้หลักการบริหารตามแนวพุทธธรรมที่เหมาะสม การบริหารการศึกษาเชิงพุทธจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาเป็นหลักสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ที่มีจุดมุ่งหมายตามมาตรา 6 ที่ว่า“การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” ซึ่งพุทธวิธีการบริหารการศึกษาดังกล่าวแบ่งเป็น 3 ด้าน คือด้านการบริหารตน ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 ด้านการบริหารคน ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 และด้านการบริหารงาน ได้แก่ หลักอิทธิบาท 4 หลักธรรมทั้งหมดเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงได้ทรงกำหนดแนวทางในการปฏิบัติตนดังกล่าวไว้เป็นเวลานานนับพันปีมาแล้ว แต่หลักการและแนวทางดังกล่าวยังคงมีความเป็นปัจจุบัน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

คำสำคัญ: พุทธวิธีการบริหาร; การบริหารการศึกษา; ศตวรรษที่ 21

ABSTRACT

This academic paper aims to present Buddhist concepts and methods of educational administration in the 21st century to raise awareness and realize the importance and necessity of educational administration in ever-changing situations. Administration is considered as a science that has components regarding knowledge, principles and rules

^{*} Received December 20, 2022; Revised April 20, 2023; Accepted June 14, 2023

applied from various sciences used as a guideline to study administration principles, and then lead into practicality. Successful administration depends on ability, experience and executive skills or organizational leaders being able to apply the concepts and theories related to administration into actual practice appropriate to the situation. It still requires the application of appropriate Buddha-dhamma principles in educational administration apart from relying only on concepts and theories according to the modern sciences. Buddhist educational administration is thus another approach that can be used as an important principle in driving educational administration to achieve sustainable development in accordance with the National Education Act B.E. 2542, which aims according to section 6 referring that “education must be managed in order to develop Thai people to become a perfect human in terms of body, mind, intellect, knowledge and morality, having ethics and culture, and being able to live happily with others”. Therefore, the Buddhist ways of educational administration are divided into 3 aspects. In terms of self-administration aspect, namely the four Brahmaviharas (four sublime states). In terms of the human administration aspect, the four Sangahavatthu, and the work administration aspect, the four Iddhipada (four qualities for accomplishment). Furthermore, all these dhamma principles are what the Buddha established to set the guidelines for self-conduct for thousands of years ago. However, these principles and guidelines are still relevant in current days and can be utilized efficiently and effectively to the existing social and environmental conditions.

Keywords; Buddhist Way of Administration; Educational Administration; 21st Century

บทนำ

ในต้นศตวรรษที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนซึ่งเคยอยู่อย่างไม่กระตือรือร้นอะไรมากนัก ซึ่งการแข่งขันเพื่อแย่งชิง และเพื่อความอยู่รอดของชีวิตก็ไม่มีมากนักแต่ในช่วงระยะสามถึงสี่ศตวรรษที่ผ่านมาการที่ประชากรโลกเพิ่มขึ้นความต้องการเพื่อการอยู่ดีกินดีก็มีมากขึ้น ความต้องการเพื่อให้ชีวิตอยู่สะดวกสบายยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่ต้องการนอกเหนือจากความต้องการพื้นฐานก็มีมากขึ้น ทำให้การเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์มีมากขึ้น เมื่อความต้องการนอกเหนือจากความต้องการพื้นฐานมากขึ้น ระบบขององค์กรต่าง ๆ ก็ต้องปรับตัวเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ทำให้เกิดมีองค์กรต่าง ๆ ที่ไม่เคยมีมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ผ่านมา การบริหารงานในปัจจุบันจึงมีความยุ่งยากมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมาหลายเท่า เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ทำให้เกิดความยุ่งยากในการบริหารองค์กรต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องมีความละเอียดอ่อนเพิ่มขึ้น การที่จะใช้ทฤษฎีบริหารหรือหลักการบริหารใดก็ต้องใช้หลักการใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการบริหารงาน สอดคล้องกับการปฏิรูปประเทศด้านการบริหารราชการแผ่นดินในปัจจุบันที่เน้นให้นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินให้มีการบูรณาการฐานข้อมูลของหน่วยงานของรัฐให้มีการปรับปรุง และพัฒนาโครงสร้าง และระบบการบริหารงานของรัฐ และแผนกำลังคนภาครัฐให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และความท้าทายใหม่ ๆ ให้มีการปรับปรุง และพัฒนาการบริหารงานบุคคลภาครัฐ ซึ่งรัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตาม

ความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐและทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนในการจัดการศึกษา ทุกระดับโดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับส่งเสริมทุกหน้าที่ดำเนินการกำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพ และได้มาตรฐานของสากล

การบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ก็เช่นเดียวกัน เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งเกิดจากการผลักดันจากสถานการณ์ต่าง ๆ และจากแหล่งต่าง ๆ ของสังคม และที่สำคัญคือนโยบายของผู้บริหารในระดับประเทศ ทำให้เกิดกระแสปฏิรูปการศึกษาเป็นระยะ ๆ และในช่วงระยะ 2-5 ปีที่ผ่านมา กระแสปฏิรูปการศึกษาได้เคลื่อนเข้าไปในทุกวงการเนื่องจากได้รับการปลุกกระแสการปฏิรูปการศึกษาควบคู่กับกระแสปฏิรูปการเมืองนำไปสู่การออกกฎหมาย และรัฐบาลนำมากำหนดเป็นวาระแห่งชาตินั้นก็หมายความว่าประชาชนทุกคนจะต้องมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาจนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนาประเทศโดยใช้ความรู้เป็นฐาน และนำสู่เป้าหมายสูงสุดของประเทศ คือการพัฒนาที่ต่อเนื่อง และยั่งยืน ดังนั้นผู้บริหารทางการศึกษาจะต้องตระหนักถึงคุณค่าของกระแสการบริหารการศึกษา และการปฏิรูปการศึกษา จะหลีกเลี่ยงไม่รับรู้หรือไม่รับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นกับการศึกษาไม่ได้ วัฒนธรรมการทำงานแบบเดิมที่เป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีการปรับเปลี่ยน ผู้บริหารการศึกษายุคใหม่ต้องรู้จักการใช้ศาสตร์และศิลป์ นำทรัพยากรการบริหาร (Administrative Resource) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process Of Administration) ให้มีการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เพื่อให้สถานศึกษามีความทันสมัยสามารถบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน โดยผู้บริหารต้องบริหารจัดการสถานศึกษาหรือให้การดูแลงานหลาย ๆ ด้าน เช่น งานด้านวิชาการ งานด้านบุคคล งานด้านทรัพยากร และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นต้น ผู้บริหารจึงมีความจำเป็นต้องใช้ความรู้ และทักษะการบริหารงานที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับสภาพและบริบทของสถานศึกษาในแต่ละแห่ง และอีกประการหนึ่งการบริหารนั้นเป็นศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นนักบริหารมีหน้าที่วางแผน จัดองค์การ อำนาจการ และควบคุมทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันโดยผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำของบุคลากรในสถานศึกษา รวมทั้งมีอำนาจ และหน้าที่ในการที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาตลอดจนมีหน้าที่ในการควบคุม กำกับ ติดตามการจัดการศึกษาในสถานศึกษา กระบวนการ และวิธีการในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีผลกระทบต่อคุณภาพของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยตรง

ในการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพต้องอาศัยหลักการบริหารงานที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทและสิ่งแวดล้อมของสังคม ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเกี่ยวกับหลักการบริหารกิจการต่าง ๆ ในพุทธปิปาณิกสูตร อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต วั 3 ประการ คือ 1. จักขุมา หมายถึง ผู้มีปัญญามองการณ์ไกล 2. วิรูโร หมายถึง จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 3. นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี ซึ่งในการบริหารสถานศึกษานอกจากจะอาศัยหลักการ แนวคิด และทฤษฎีการบริหารสถานศึกษาตามศาสตร์สมัยใหม่แล้ว ยังต้องอาศัยการประยุกต์ใช้หลักการบริหารตามแนวพุทธธรรมที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา การบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาเป็นหลักสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษาให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน การบริหารแนวพุทธเป็นการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับวิชาสมัยใหม่โดยการใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กร ย่อมทำให้องค์กรนั้นเป็นองค์กรที่มีสันติภาพ เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีความสามารถในการบริหารจัดการตนเองได้ รักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม และเป็นองค์กรที่มี

จิตวิญญาณหรือจิตสำนึกชุมชน นั่นคือศาสตร์ในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ซึ่งกล่าวถึงหลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ในเชิงเปรียบเทียบว่าสามารถบูรณาการรวมเข้ากันได้ และเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21

การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting thing done through other people) เป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยการใช้กระบวนการ และทรัพยากรที่เหมาะสมผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เมื่อพูดถึงการบริหาร คงมีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายในหลักการบริหารอย่างมากมาย ซึ่งการบริหารจัดการมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยจะต้องมีผู้นำกลุ่ม และมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มให้เกิดความสุข และความสงบเรียบร้อย ดังนั้น ทฤษฎีของการบริหารเป็นศาสตร์ที่มีองค์ประกอบของความรู้หลัก และกฎเกณฑ์ที่นำมาจากศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการบริหารแล้วนำไปสู่การปฏิบัติจริง การบริหารที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้นก็ขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหาร การประยุกต์เอาทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการบริหารไปสู่การปฏิบัติจริงให้ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมนับว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการดำเนินงาน ทฤษฎีการบริหารมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน และต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับแนวคิดและทฤษฎีการบริหารในสมัยใหม่ที่เริ่มมีการศึกษาอย่างจริงจังนั้น เริ่มขึ้นเมื่อราวหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมาเองโดยแนวคิดที่เป็นจุดเริ่มของการศึกษาทางการบริหารสมัยใหม่ ได้แก่ แนวคิดของ เฟดเดอร์ริค. ดับบลิว. เทย์เลอร์ ซึ่งนำเอาหลักวิทยาศาสตร์มาใช้ในการบริหารโดยเสนอแนวคิดวิทยาศาสตร์การจัดการ (Scientific Management) ขึ้น และทำให้การศึกษาการบริหารมีการศึกษากันอย่างจริงจังและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องกันมาโดยตลอด การแบ่งแนวคิด และทฤษฎีการบริหารในแต่ละช่วงจะแตกต่างกันออกไปตามแนวทางหรือความสนใจของนักวิชาการ สำหรับการศึกษาในครั้งนี้จะแบ่งพัฒนาการของการบริหารออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคที่ 1 ยุคคลาสสิก (Classical) ยุคที่ 2 ยุคมนุษย์สัมพันธ์ (Human Relation) และยุคที่ 3 ยุคพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science) หรือการบริหารแบบสมัยใหม่ ในที่นี้จะขอนำทฤษฎีการบริหารที่นักบริหารยอมรับ และนิยมนำมาใช้ในปัจจุบันของนักวิชาการต่างๆ เช่น แนวคิดของเฮนรี ฟาโยล ซึ่งได้เสนอรูปแบบการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับผู้บริหาร โดยผู้บริหารจะสามารถเพิ่มผลผลิตขององค์กรได้นั้นจะต้องมีบทบาทหน้าที่ในการจัดการองค์การ 5 ประการ ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นกระบวนการของการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการที่จะทำ ให้บรรลุวัตถุประสงค์
2. การจัดองค์การและงาน (Organizing) เป็นการจัดโครงสร้างองค์การ ระบบงาน กำหนดงานที่ทำ หน่วยงานที่รับผิดชอบ
3. การตัดสินใจ (Deciding) เป็นอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจ
4. การประสานงาน (Controlling) เป็นการประสานงานหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ เพื่อ บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ
5. การควบคุม (Controlling) เป็นกระบวนการของการติดตาม ตรวจสอบผลงาน และการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้งานได้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้

สอดคล้องกับแนวคิดของ ลูเธอร์ กุลิค และลินดัล เออร์วิก (ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารว่าต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญหรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า “POSDCoRB Model” ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้

1. การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร
2. การจัดการองค์การ (O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน
3. การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน
4. การอำนวยการ (D=Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน
5. การประสานงาน (Co=Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน
6. การรายงาน (R=Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงาน ให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด
7. การงบประมาณ (B=Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณ บัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุม และการตรวจสอบด้านการเงิน

นอกจากนี้ กระบวนการบริหารงานในสมัยใหม่ที่นิยมนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันอีกหนึ่งทฤษฎีคือกระบวนการบริหารงานตามแนวคิดของเดมมิง (PDCA) ซึ่งมีกระบวนการบริหาร ดังนี้

1. การวางแผน (Plan - P)
2. การปฏิบัติตามแผน (Do - D)
3. การตรวจสอบ (Check - C)
4. การปฏิบัติ (Action - A)

กระบวนการบริหารงาน ทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ จะต้องปฏิบัติต่อเนื่องกันไปไม่สิ้นสุด ซึ่งเขียนได้ว่า (Plan-Do-Check-Act) PDCA ซึ่งเหมือนกับเป็นวงจรอันหนึ่งเรียกววงจรเดมมิง (The Deming Cycle) วงจรหรือวงจร (PDCA) เป็นเครื่องมือการบริหารงานอย่างต่อเนื่องในการติดตามพัฒนาให้บรรลุตามเป้าหมาย วงจรเดมมิงหรือ PDCA เป็นกระบวนการหนึ่งซึ่งสามารถที่จะนำมาใช้ได้เป็นอย่างดีในการควบคุมคุณภาพหรือการบริหารคุณภาพ

ส่วนการบริหารการศึกษา เป็นกระบวนการในการบริหารสถานศึกษาหรือโรงเรียนบริหารบุคลากรทางการศึกษา ครู และนักเรียน เพื่อให้ความร่วมมือและความร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติงานในโรงเรียน และดำเนินการตามข้อตกลงที่วางไว้และพึงยึดปฏิบัติโดยเคร่งครัด การบริหารการศึกษาจึงเป็นการใช้ศาสตร์ และศิลป์ในการบริหารสถานศึกษา มุ่งพัฒนาหลักสูตรเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถขั้นสูง มีประสบการณ์วิชาชีพ และสามารถประยุกต์ความรู้สู่การปฏิบัติวิชาชีพในการบริหารการศึกษา และการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพ โดยหลักแล้วการบริหารสถานศึกษามีขอบข่ายภาระงาน 4 ด้านตามกฎกระทรวงซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และมาตรา 39 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545

รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังนี้ 1. ด้านการบริหารงานวิชาการ 2. ด้านการบริหารงานงบประมาณ 3. ด้านการบริหารงานบุคคล 4. ด้านการบริหารทั่วไป เพราะฉะนั้น การบริหารสถานศึกษาโดยทั่วไปจึงเป็นการบริหารงานในสถานศึกษา 4 ด้าน ให้บรรลุผล และประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้

โดยในปัจจุบัน ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ นอกจากจะสามารถนำแนวคิด ทฤษฎีการบริหารมาประยุกต์ใช้แล้ว ยังต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ยุคโลกาภิวัตน์ที่นวัตกรรม และเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในวงการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของการปฏิรูปการศึกษา ผู้บริหารการศึกษายุคใหม่ต้องรู้จักนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น 1. การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการตัดสินใจ การตัดสินใจที่ดีจะต้องรวดเร็ว และไม่ผิดพลาด และการตัดสินใจที่รวดเร็วและไม่ผิดพลาดนั้น จำเป็นต้องมีข้อมูลสารสนเทศที่เป็นปัจจุบันไม่ล้าสมัย มีจำนวนมากเพียงพอ และสามารถนำมาใช้ได้ง่าย และรวดเร็ว ระบบสารสนเทศที่ผู้บริหารนำมาใช้ในการตัดสินใจ 2. การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารงานทางไกล มีการนำสื่อหลาย ๆ อย่าง เช่น โทรศัพท์มือถือ โทรสาร วิทยุ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์และเครื่องมือสื่อสารโทรคมนาคมมาใช้ในการติดต่อการสื่อสาร และการบริหารงานทางไกลได้สะดวกรวดเร็ว ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายเป็นอันมาก ถึงแม้จะอยู่ไกลกันก็สามารถทำงานร่วมกันประชุมร่วมกันได้โดยใช้ Teleconference เป็นต้น 3. การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ปัจจุบันสถานศึกษาหลายแห่งพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ทั้งการบริหารงานวิชาการ การบริหารกิจการนักเรียน การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานธุรการ การเงิน พัสดุ ครุภัณฑ์ การบริหารงานอาคารสถานที่และการบริหารงานชุมชน 4. การสร้างเครือข่ายข้อมูล (Network) ด้วยระบบสารสนเทศ เครือข่ายนี้จะช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยเป็นอันมาก 5. การนำนวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการศึกษา ในปัจจุบันผู้บริหารหน่วยงานทางการศึกษานำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการศึกษาให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ เช่น อินเทอร์เน็ต จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การจัดทำ Website ของสถานศึกษา การใช้โปรแกรม SPSS การทำ PowerPoint เป็นต้น ซึ่งเทคโนโลยีเหล่านี้ล้วนแต่เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความสะดวก และรวดเร็ว และทำให้การบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นเรื่องที่ง่ายขึ้น ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถกำหนดนโยบายหรือวางแผนพัฒนาระบบการบริหาร และการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป การบริหารเป็นการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นเป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสมผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ การบริหารการศึกษาก็คือการนำแนวคิด และทฤษฎีทางการบริหารมาเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาหรือโรงเรียนไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้ เป็นการร่วมมือกันทำงานของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาหรือโรงเรียนมีคุณภาพ โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์กับการศึกษามากที่สุด ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม โดยผ่านวิธีการของการจัดการองค์กร การสั่งการ การอำนวยความสะดวก และการปรับปรุงการทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษานอกจากจะเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการนำแนวคิดและทฤษฎีทางศาสตร์การบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการบริการสถานศึกษาแล้ว

และยังต้องมีความสามารถในการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการบริหาร

แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการบริหาร

พุทธวิธีการบริหารเป็นวิธีการบูรณาการพระพุทธานุศาสนากับวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่ โดยนำวิธีการแบบพุทธวิทยา (Buddhology) ซึ่งเป็นการปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธานุศาสนา คือใช้พระพุทธานุศาสนาเป็นตัวตั้ง และนำศาสตร์การบริหารสมัยใหม่มาอธิบายเสริมพระพุทธานุศาสนา วิธีการนี้ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายสนับสนุนพระพุทธานุศาสนาให้ดูทันสมัย และมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับ พระธรรมโกศาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการบูรณาการแบบนี้เป็นการศึกษาแบบธรรมประยุกต์ ซึ่งหมายถึงการปรับใช้ธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยศาสตร์สมัยใหม่เป็นสะพาน วิธีการนี้นอกจากจะทำให้ธรรมอภิลิขิตคือไม่ล้าสมัย เพราะสามารถปรับเข้ากับวิถีแห่งชีวิตของทุกคนทุกยุคทุกสมัย แล้วยังจะเป็นการช่วยนำศีลธรรมกลับมาสู่โลกนี้ด้วย และถ้าจะอธิบายตามหลัก “ปฏิจลสมุปบาท” ซึ่งเน้นย้ำถึงการอาศัยกันและกันของสรรพสิ่ง จึงสามารถดำรงอยู่รอดได้อย่างมีศักยภาพ และเอื้อต่อการสร้างคุณค่า และชีวิตสรรพสิ่งนั้น วิทยาการสมัยใหม่จำเป็นต้องอาศัยพระพุทธานุศาสนา และพระพุทธานุศาสนาจำเป็นต้องอาศัยวิทยาการสมัยใหม่มาเป็นฐานในการอธิบาย และเป็นสื่อในการนำเสนอให้พระพุทธานุศาสนาเป็นศาสนาแห่งวิถีชีวิตมากขึ้น ดังที่ไอน์สไตน์ย้ำว่า “วิทยาศาสตร์ที่ไม่มีศาสนาย่อมพิกลพิการ ส่วนศาสนาที่ไม่มีวิทยาศาสตร์ย่อมมืดบอด” จะเห็นได้ว่าพระพุทธานุศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่สามารถบูรณาการหรือประยุกต์ใช้ในการบริหารให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนได้อย่างสมดุล หากจะกล่าวถึงการบริหารการศึกษาเป็นการดำเนินการร่วมกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในการพัฒนาผู้เรียนหรือสมาชิกในสังคมในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความสามารถ ทักษะ ทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม โดยใช้หลักการกระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม และผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารการศึกษาก็คือผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้อำนวยการ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้อำนวยการยุคสมัยใหม่จะต้องมีวิสัยทัศน์ (Vision) และมีมุมมองที่กว้างไกล สามารถมองเห็นสังคมภายนอกได้อย่างรอบคอบรอบด้าน มีความเป็นผู้นำ มีคุณลักษณะของผู้นำที่ประกอบด้วย 1. ผู้มีบุคลิกภาพที่ดี 2. ผู้มีวิสัยทัศน์ 3. ผู้ที่มีศักยภาพ 4. นักกลยุทธ์ 5. นักประชาสัมพันธ์ 6. นักมนุษยสัมพันธ์ 7. ผู้มีคุณธรรม 8. นักการตลาด และ 9. นักปฏิบัติ เพื่อสร้างการเจริญเติบโตให้กับองค์กรอย่างมั่นคงและยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมโกศาจารย์ ที่ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของนักบริหารเชิงพุทธไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1. จักขุมา หมายถึงมีปัญญามองการณ์ไกล ต้องเป็นผู้ฉลาดสามารถในการวางแผน และฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือความชำนาญในการใช้ความคิด 2. วิรุโรร หมายถึงเป็นผู้มีความสามารถในการจัดการธุระต่าง ๆ หรือกิจการทั้งปวงได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ข้อนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill คือความชำนาญด้านเทคนิค และ 3. นิสสยสัมปันโน หมายถึงเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับเพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่น ซึ่งเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

จะเห็นได้ว่าการบริหารการศึกษามีความหมายใกล้เคียงกับการบริหารการศึกษา ที่กล่าวข้างต้น กล่าวคือเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับกิจการของการศึกษาเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญก็คือผู้อำนวยการหรือผู้บริหารสถานศึกษานั้นเอง ซึ่งปัจจุบันได้มีนักวิชาการ นักการศึกษา และผู้บริหารหลายท่านได้ศึกษาและนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธานุศาสนาหรือ “พุทธวิธี” มาเป็นแนวทางในการบริหาร ซึ่งหลักคำสอนในพระพุทธานุศาสนานั้นมีอยู่มากมายหลายด้าน ทั้งด้านที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนในด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการครองเรือน ด้านการปฏิบัติตนต่อบิดามารดา ด้านการประกอบอาชีพ

ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้านการช่วยเหลือเจือจานผู้อื่น เป็นต้น และถึงแม้พระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดแนวทางในการปฏิบัติตนดังกล่าวไว้เป็นเวลานานนับพันปีมาแล้ว แต่หลักการ และแนวทางดังกล่าวยังคงมีความเป็นปัจจุบัน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาหรือบริหารองค์กรได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน สอดคล้องกับที่พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับทุกคน คือจะต้องเป็นผู้ที่สามารถครองตน คือสามารถประพฤติตนตามหลักพุทธธรรมให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น สามารถครองคน คือครองจิตใจของคนให้สามารถปฏิบัติงานด้วยความพอใจ เต็มใจ มิใช่มาจากการบังคับบัญชาตามบทบาทหน้าที่แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังนั้น พุทธวิธีการบริหารการศึกษาในที่นี่จะกล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักการบริหารที่ใช้ในการบริหารการศึกษา โดยจำแนกออกเป็นหลักธรรมที่นำมาบูรณาการ 3 ด้าน คือ ด้านการครองตน ด้านการครองคน และด้านการครองงาน ดังนี้

1. พุทธวิธีการบริหารด้านการครองตน หมายถึง หลักธรรมที่ใช้ในการดูแลตนเองของผู้บริหารให้เหมาะสมกับงานที่รับผิดชอบ เช่น ทำตนเป็นแบบอย่างต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ทำตนให้เป็นผู้ที่น่าเคารพนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นต้น ทั้งนี้ต้องมีหลักคุณธรรมที่มาประกอบเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของผู้บริหาร ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงหลักธรรมในการครองตนของผู้บริหาร ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบโดยประกอบไปด้วย

1.1 เมตตา ความรักปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

1.2 กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

1.3 มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

1.4 อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขู ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบด้วยตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

นอกจากหลักธรรมดังกล่าวแล้ว ในการบริหารตนนั้นผู้บริหารไม่ว่าจะเป็นระดับองค์กร ระดับสถานศึกษา ระดับชุมชน ระดับบ้านเมือง หรือระดับประเทศชาติ ต้องมีหลักทริโสตถีปะ ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อบาป เพราะธรรมทั้งสองนี้หากปฏิบัติได้อย่างจริงจังย่อมสามารถทำให้โลกสงบสุขร่มเย็นหรือเป็นที่รักและเคารพของบุคคลากรผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งเป็นผลดีแก่ผู้บริหารและองค์กร นำไปสู่การพัฒนาที่มีความเจริญก้าวหน้าเติบโตยิ่ง ๆ ขึ้นไป

2. พุทธวิธีการบริหารด้านการครองคน เมื่อผู้บริหารมีหลักคุณธรรมมาบูรณาการในการครองตนเองให้พัฒนาดังนั้นแล้ว ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้ที่ต้องทำงานโดยอาศัยผู้อื่นนั้นยังต้องมีหลักธรรมในการครองคนอื่นที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ ประกอบด้วย

2.1 ทาน การให้ คือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

2.2 ปยวจา วาจาเป็นที่รัก วาจาคุตตมโนใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี

2.3 อัถถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือชวนชววยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

2.4 สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์ โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

3. พุทธวิธีการบริหารด้านการครองงาน การบริหารองค์กรที่จะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีเทคนิควิธีการในการบริหารจัดการที่ดีและองค์ประกอบอื่น ๆ คือบุคลากรในองค์กรซึ่งมาจากสถานที่ที่แตกต่างกันกับความคิดที่ต่างมุม ผู้บริหารจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีหลักการบริหารที่ดีในการเชื่อมโยงระหว่างผู้ได้บังคับบัญชาในองค์กรทั้งหลายให้มีเป้าหมายและความคิดไปในทางเดียวกัน จึงจะทำให้งานประสบความสำเร็จได้ ในที่นี้ผู้ศึกษามุ่งที่จะกล่าวถึงหลักธรรมที่เกี่ยวกับการครองงาน ได้แก่ หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย

3.1 ฉันทะ ความพอใจ คือความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป

3.2 วิริยะ ความเพียร คือขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย

3.3 จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ

3.4 วิมังสา ความไตร่ตรองหรือทบทวน คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบตรองหาเหตุผล และตรวจสอบข้อสงสัยย้อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

จากการศึกษาพุทธวิธีการบริหารด้านการครองตน พุทธวิธีการบริหารด้านการครองคน และพุทธวิธีการบริหารด้านการครองงาน พอสรุปได้ว่า พุทธวิธีการบริหารเป็นการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวปฏิบัติในการบริหารงานในปัจจุบัน ผู้บริหารการศึกษาจะต้องเป็นผู้สามารถนำหลักแนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่และหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ มาบูรณาการใช้ในการบริหารการศึกษาเพื่อนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ นอกจากความสามารถและความเชี่ยวชาญในกิจการงานต่าง ๆ แล้ว ผู้บริหารยังต้องมีความเสมอภาค ความยุติธรรม และเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการบริหารองค์กร ซึ่งจะช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จและบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ได้ เบื้องต้นผู้บริหารต้องมีหลักในการบริหารตนเองก่อน ซึ่งหลักธรรมที่สำคัญในการบริหารเกี่ยวกับการครองตน ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 ประการต่อมาผู้บริหารต้องมีหลักในการบริหารคนที่เป็นสิ่งสำคัญต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในองค์กร ผู้บริหารต้องมีหลักในการยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่นไว้ให้ได้ ซึ่งหลักธรรมที่สำคัญในการบริหารเกี่ยวกับการครองคน ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 และประการสุดท้ายผู้บริหารต้องมีหลักในการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จในการทำงาน พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จหรือหนทางสู่ความสำเร็จ

ดังนั้น การบริหารจัดการองค์กรจึงมีความจำเป็นต้องใช้หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ผสมผสานเข้าด้วยกันกับหลักการทางพระพุทธศาสนา และนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรเพื่อนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ

การประยุกต์ใช้พุทธวิธีการบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21

การบริหารสถานศึกษาหรือการบริหารองค์กรนั้น สิ่งสำคัญมากที่สุดอยู่ที่ทรัพยากรบุคคล ผู้บริหารสถานศึกษาต้องการให้บุคลากรที่ได้รับการฝึกฝนจนมีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ และชำนาญงานอยู่กับสถานศึกษานานๆ ซึ่งจะทำให้สถานศึกษามั่นคงก้าวหน้า ผู้บริหารต้องมีหลักการบริหารงานที่ดี มีภาวะผู้นำที่ดี คือมีความสามารถในการชักจูงผู้อื่น ให้ความร่วมมือร่วมใจ และสามารถดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการได้ ผู้บริหารจึงต้องมีความรอบรู้ เก่งทั้งเรื่องคน เก่งทั้งเรื่องงาน ดังที่เรียกว่า “ต้องเก่งคิด เก่งคน และเก่งงาน” ผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำหน้าที่บริหารตน บริหารคน บริหารการเงิน และบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการบริหารคนในองค์กรให้เกิดความรู้สึกที่ดีในการทำงาน และเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมทั้งมีแรงจูงใจในการทำงาน เอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้เกียรติและให้การยอมรับ ให้ความเป็นธรรมรับฟังอย่างเข้าใจให้ความจริงใจเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ในบทความนี้จะได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้พุทธวิธีการบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยผู้ศึกษาได้ศึกษาผ่านงานวิจัยและบทความทางวิชาการของคณาจารย์ นักวิชาการ นิสิตและนักศึกษา ที่ได้ศึกษาวิจัยและสรุปผลการวิจัยไว้เป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารการศึกษา เช่น งานวิจัยเรื่องพุทธบริหารการศึกษา : แนวคิดทฤษฎีและการบูรณาการ ในบทความฉบับนี้ ผู้เขียนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการบริหารสถานศึกษา โดยบูรณาการ 3 ด้าน คือ ด้านการครองตน ด้านการครองคน และด้านการครองงาน ดังนี้

1. หลักธรรมที่นำมาบูรณาการในการบริหารในสถานศึกษาเกี่ยวกับการบริหารด้านการครองตน ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเรียกว่าธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่หรือธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมเป็นหลักประจำใจประจำตัวของผู้ใหญ่ ผู้บริหารสถานศึกษาจะสามารถครองตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่เคารพศรัทธาของผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานได้นั้น ต้องมีหลักพรหมวิหารเป็นตัวนำในการบริหารตนหรือการครองตน ได้แก่

1.1 เมตตา ความรัก ปราปรณาดีอยากให้เขามีความสุข ซึ่งในการบริหารสถานศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีหลักเมตตาเป็นคุณธรรมประจำตนในเบื้องต้น ผู้บริหารต้องมีความเมตตาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ในทางพระพุทธศาสนาได้ให้หลักของความเมตตาไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1. เมตตากายกรรม เมตตาทางกาย คือการกระทำและการแสดงออกทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา 2. เมตตาวจีกรรม เมตตาทางวาจา คือการพูดเจรจาถ้อยคำที่ประกอบด้วยเมตตา และ 3. เมตตามโนกรรม เมตตาทางใจ คือมีจิตใจที่มุ่งหวังดีมีเจตนาดีต่อผู้อื่นและสิ่งอื่น

1.2 กรุณา ความสงสาร คิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากความเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง ซึ่งในการบริหารสถานศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีหลักกรุณาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน หากการทำงานเกิดปัญหาหรืออุปสรรค ผู้บริหารควรทำการพูดคุย สอบถามถึงปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมชี้แนะแนวทางการแก้ไขและพูดให้กำลังใจกับผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน โดยไม่ปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงานต้องเผชิญปัญหาเพียงลำพัง ซึ่งในการบริหารสถานศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีหลักกรุณาเป็นคุณธรรมประจำตนในเบื้องต้น ผู้บริหารต้องมีความกรุณาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน

1.3 มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิงประกอบด้วยการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดีมีสุข มีความเจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป เมื่อเห็นเขาทำความดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุน ซึ่งในการบริหารสถานศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีหลักมุทิตาเป็นคุณธรรมประจำตนในเบื้องต้น ผู้บริหารต้องมีความมุทิตาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน

1.4 อุเบกขา วางตนเป็นกลาง ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงวิบัติมีทุกข์และยังรวมถึงความวางใจเป็นกลาง อันจะทำให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจดาวซึ่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้ผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่จะควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับมารับผิดชอบของตน ซึ่งในการบริหารสถานศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีหลักอุเบกขาเป็นคุณธรรมประจำตนในเบื้องต้น ผู้บริหารต้องมีอุเบกขาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน

2. หลักธรรมที่นำมาบูรณาการในการบริหารในสถานศึกษาเกี่ยวกับการบริหารด้านการครองคน ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมของผู้ใหญ่หรือผู้บริหาร หลักสังคหวัตถุเป็นกำลังแห่งการสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นธรรมที่สำคัญมากสำหรับผู้ที่ต้องการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น เป็นหลักที่สามารถผูกใจผู้ใต้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานไว้ได้ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องยึดหลักธรรมทั้ง 4 ข้อ ในหลักสังคหวัตถุเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ จะได้เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความรักและเมตตาแห่งหมู่ชน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะสามารถครองคน ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานได้นั้น ต้องมีหลักสังคหวัตถุเป็นตัวนำในการบริหารคนหรือการครองคน ได้แก่

2.1 ทาน การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ดังนั้น ในการบริหารด้านการครองคนของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารต้องมีน้ำใจ รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีทานหรือการให้เป็นเบื้องต้น ทั้งในการให้อามิสทานคือการให้สิ่งของแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน การให้วิทยาทานคือการให้คำแนะนำหรือสอนวิธีการทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาหรือดูงาน และการให้อภัยทาน คือการให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงานหรือล่วงเกินซึ่งกัน และกัน

2.2 ปยวาจา การใช้เวลาจาประสานไมตรี คือการพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน การพูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ไม่ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ ในการบริหารผู้ใต้บังคับบัญชาของผู้บริหารสถานศึกษา การทำงานร่วมกันจะต้องพูดหรือปรึกษาหารือกันโดยยึดถือหลักเกณฑ์ 4 ประการ คือ 1. เว้นจากการพูดเท็จ 2. เว้นจากการพูดส่อเสียด 3. เว้นจากการพูดคำหยาบ และ 4. เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือจะต้องพูดหรือเจรจากันด้วยไมตรีและความปรารถนาดีต่อกัน ดังนั้น ในการบริหารด้านการครองคนของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารควรมีการสื่อสารด้วยที่ไพเราะอ่อนหวานต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีการสร้างแรงจูงใจและยกย่องผู้ใต้บังคับบัญชาที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน และใช้คำพูดที่เหมาะสมตามกาลเทศะต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

2.3 อตถจริยา การทำประโยชน์แก่เขา ร่วมสร้างอุดมการณ์ คือการสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการปฏิบัติในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ดังนั้น ในการบริหารด้านการครองคนของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการรักษาระเบียบวินัยและให้ความเสมอภาคต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีความเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อมีปัญหา มีน้ำใจ ไม่วางเฉย เมื่อเห็นผู้ใต้บังคับบัญชาขอความช่วยเหลือ

2.4 สมานัตตตา การเอาตัวเขาสมาหรือความเป็นผู้มีตนเสมอ คือการทำตัวให้เข้ากับเขาได้ ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน นับว่าเป็นคุณธรรมสำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหารต้องยึดถือไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการครองคนในองค์กรของตน ดังนั้น ในการบริหารด้านการครองคนของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารควรทำตนเสมอตนเสมอปลายกับผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน สามารถร่วมทุกข์ร่วมสุขกับบุคลากรทุกคนได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะด้วยความเสมอต้นเสมอปลาย เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการวางแผนงานต่าง ๆ เสนอขอคิดเห็นและรับฟังและมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตน พัฒนาคนในองค์กรอย่างเสมอภาคและสม่ำเสมอ

3. หลักธรรมที่นำมาบูรณาการในการบริหารในสถานศึกษาเกี่ยวกับการบริหารด้านการครองงาน ได้แก่ อิทธิบาท 4 ซึ่งการบริหารสถานศึกษาที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีเทคนิควิธีการในการบริหารจัดการที่ดีและองค์ประกอบอื่น ๆ คือบุคลากรในสถานศึกษาซึ่งมาจากสถานที่ที่แตกต่างกันกับความคิดที่ต่างมุม ผู้บริหารจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีหลักการบริหารที่ดีในการเชื่อมโยงระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานศึกษาทั้งหลายให้มีเป้าหมายและความคิดไปในทางเดียวกัน จึงจะทำให้งานประสบความสำเร็จได้ ในที่นี้ผู้ศึกษามุ่งที่จะกล่าวถึงหลัก อิทธิบาท 4 เป็นหลักคุณธรรมที่เป็นเครื่องให้ถึงความสำเร็จคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ผู้บริหารสถานศึกษาจะสามารถครองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งจะพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ ต้องมีหลักอิทธิบาทเป็นตัวนำในการบริหารงานหรือการครองงาน ได้แก่

3.1 ฉันทะ มีความพึงพอใจ รักใคร่ตระหนก ในการดำเนินงานบริหารสถานศึกษาเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสร้างความตระหนกให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน สร้างความพึงพอใจรักใคร่ในการดำเนินงาน พิจารณางานตามบทบาทหน้าที่ที่ต้องดำเนินการเพื่อให้งานสำเร็จถูกต้องเหมาะสม เมื่อพิจารณาเห็นว่าการทำงานมีปัญหาและอุปสรรค ก็กำหนดปัญหาได้ว่าทำอย่างไร เพื่อจะได้หาทางแก้ไขได้ตรงจุด

3.2 วิริยะ มีความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ในการดำเนินงานบริหารสถานศึกษาเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาสามารถกำหนดปัญหาได้แล้ว จึงทำการวิเคราะห์ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง แล้วทำการเรียงลำดับถึงว่าสาเหตุของปัญหาใดที่ควรได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนหรือต้องดำเนินการควบคู่กันไป แล้วลงมือปฏิบัติการแก้ไขปัญหามาตามแผนที่กำหนดไว้ด้วยความวิริยะอุตสาหะ พากเพียรให้สำเร็จตามเป้าหมาย

3.3 จิตตะ มีความเอาใจใส่ สนใจในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ เป็นขั้นตอนของการกำกับ นิเทศและติดตามประเมินผล ผู้บริหารต้องเอาใจใส่ในกิจกรรมที่ปฏิบัติตามแผนและแนวทางแก้ไขบูรณาการกับขั้นตอนการตรวจสอบ กำหนดวิธีการ ขั้นตอน เครื่องมือและบุคคลที่จะรับผิดชอบเพื่อทราบความก้าวหน้าของงาน และเพื่อปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

3.4 วิมังสา มีการวิเคราะห์พิจารณาไตร่ตรองผลการปฏิบัติงานทุกขั้นตอน เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นอยู่เสมอ เป็นขั้นตอนของการพิจารณา วิเคราะห์ผลการดำเนินงานและสะท้อนผลการดำเนินงานเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข เป็นการกำหนดวิธีการ ขั้นตอน เครื่องมือและบุคคลที่จะใช้ในการดำเนินการดำเนินงานการปรับปรุงแก้ไขมาใช้แก้ปัญหา และทำการวิเคราะห์สะท้อนผลว่าการบริหารงานประสบผลสำเร็จหรือไม่ แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนาต่อไปจนกว่าจะแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ

สรุปได้ว่า จากการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการบริหารการศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการบริหารงานสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีมากมายหลายประการ แต่ในที่นี้ผู้ศึกษาได้นำหลักพุทธ

ธรรมาบูรณาการกับการบริหารสถานศึกษาใน 3 ด้าน ได้แก่ 1. หลักธรรมที่นำมาบูรณาการในการบริหารในสถานศึกษาเกี่ยวกับการบริหารด้านการครองตน ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา) 2. หลักธรรมที่นำมาบูรณาการในการบริหารในสถานศึกษาเกี่ยวกับการบริหารด้านการครองคน ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน, ปิยวาจา, อตถจริยา, สมานัตตตา) และหลักธรรมที่นำมาบูรณาการในการบริหารในสถานศึกษาเกี่ยวกับการบริหารด้านการครองงาน ได้แก่ อิทธิบาท 4 (ฉันทะ, วิริยะ, จิตตะ, วิมังสา)

บทสรุป

การบริหารในปัจจุบันมีความยุ่งยากและมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา เนื่องด้วยสังคมปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ การบริหารจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ทำให้เกิดความยุ่งยากในการบริหารองค์การต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีการบริหารมีวิวัฒนาการความเป็นมายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่มีการศึกษาอย่างจริงจังเมื่อศตวรรษที่ผ่านมา ทำให้เกิดมีแนวคิดและทฤษฎีใหม่ ๆ ในการบริหาร เช่น แนวคิดของเฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) แนวคิดของ ลูเธอร์ กุลลิค และลินดัล เออร์วิก (Luther Gulick and Lyndall Urwick) และแนวคิดของเดมมิง (The Deming Cycle) เป็นต้น และในการบริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับใช้ทฤษฎีบริหารหรือหลักการบริหารใหม่ ๆ ดังที่กล่าวแล้ว เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการบริหารงาน ดังนั้นในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนทัศนคติ และแนวคิดการบริหารของตนเองให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

พุทธวิธีการบริหารเป็นวิธีการบูรณาการพระพุทธรศาสนากับวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่ โดยนำวิธีการแบบพุทธวิทยา (Buddhology) ซึ่งเป็นการปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธรศาสนา คือใช้พระพุทธรศาสนาเป็นตัวตั้ง และนำศาสตร์การบริหารสมัยใหม่มาอธิบายเสริมพระพุทธรศาสนา วิธีการนี้ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายสนับสนุนพระพุทธรศาสนาให้ดูทันสมัย ซึ่งการบริหารงานตามแนวพุทธวิธี คือการบริหารที่ผู้บริหารสถานศึกษานำหลักธรรมทางพระพุทธรศาสนาบูรณาการในการบริหาร ทั้งด้านการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน โดยอาศัยหลักธรรมเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน

การประยุกต์ใช้พุทธวิธีการบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้ศึกษาได้นำหลักพุทธวิธีมาใช้ในการบริหารงานมีหลักธรรมที่สำคัญ และเหมาะสมในการบริหารตนหรือการครองตนของผู้บริหาร คือหลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) ส่วนหลักธรรมที่สำคัญ และเหมาะสมในการบริหารคนหรือครองคนของผู้บริหาร คือหลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา) และสุดท้ายคือหลักธรรมสำคัญที่เหมาะสมในการบริหารงานหรือการครองงานของผู้บริหาร คือหลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา)

พุทธวิธีการบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นการนำเสนอแนวคิดเพื่อให้เกิดการรับรู้ และตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการบริหารการศึกษาในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การบริหารจะประสบความสำเร็จได้นั้นจึงขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารหรือผู้นาองค์กรในการประยุกต์แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารไปสู่การปฏิบัติจริงได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ ในการบริหารการศึกษานอกจากจะอาศัยหลักการ แนวคิด และทฤษฎีการบริหารตามศาสตร์สมัยใหม่แล้ว ยังต้องอาศัยการประยุกต์ใช้หลักการบริหารตามแนวพุทธธรรมที่เหมาะสมกับผู้บริหาร ทั้งด้านการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน การบริหารการศึกษาเชิงพุทธจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาเป็นหลักสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กุลณี ทองจันทร์. (2555). ผู้บริหารยุคใหม่กับเทคโนโลยีสารสนเทศ. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2565, จาก GoToKnow : <https://www.gotoknow.org/posts/429105>.
- จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2556). *การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัท วี.พรีนท์ (1991) จำกัด.
- เจริญผล สารวรรณโชติ. (2551). *ทฤษฎีบริหาร ฉบับปรับปรุง*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอกพิมพ์ไท จำกัด.
- จรัส จันทรแสงศรี. (2552). *หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์: บทความพิเศษ*. กรุงเทพฯ: สมาคมพัฒนาสมัครเล่นแห่งประเทศไทย.
- พุทธิวรรณ กิตติคุณ. (2560). *การปฏิรูปประเทศตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2553). *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2540). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ จำกัด.
- พระมหาอุดร อุตฺตโร. (2565). *พุทธวิธีการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วันชัย มีชาติ. (2554). *การบริหารองค์การ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.
- สมเดช สีแสง. (2544). *คู่มือการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ*. ชัยนาท: อมรการพิมพ์.
- สิน งามประโคน. (2560). *พุทธบริหารการศึกษา: แนวคิดทฤษฎีและการบูรณาการ*. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 1(2),
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และชาย สัญญาวิวัฒน์. (2550). *การบริหารจัดการแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- เสกสรรค์ สนาวา และคณะ. (2561). *คุณลักษณะของผู้นำองค์การภาครัฐสมัยใหม่*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*,
- Gulick L. and Urwick J. (1973). *Papers on the Science of Administration*. New York: Institute of Public Administration.
- Hoy, Wayne K. & Cecil, Masker G. (1996). *Educational Administration Theory Research, and Practice*. New York: McGraw-Hill Inc.